

Felszín alatti sodrás

GEREVICH ANDRÁSSAL LANCKOR GÁBOR ÉS ORCSIK ROLAND EMILEZGET

Date: Mon, 4 Jan 2010 08:56:58

From: Orcsik_Roland<orlando@...hu>, Lanczkor_Gabor<lanczkor@...hu >

Gerevich_Andras<gerevich@...hu>,

Subject: Interjú

Bár biztosan sokszor kapsz ehhez hasonló „megkerülhetetlen” kérdéseket, mégis szeretnénk megkérdezni, hogy te személyesen milyen kulturális területen, illetve konkrét alkotókon és műalkotásokon keresztül közelítettél a gay-kultúrához, amellet, hogy a verseid beszélője egy meleg férfi? Volt-e, van-e szükséged kulturális referenciákra e téren?

Date: Mon, 4 Jan 2010 09:24:04

From: Gerevich_Andras<gerevich@...hu>, **To:** Orcsik_Roland<orlando@...hu >,

Lanczkor_Gabor<lanczkor@...hu >

Subject: Re: Interjú

Mindig a saját tapasztalataimra hagykoztam, ha a versek középpontjába a szexualitás, vagy más szemszögöből a szexuális identitás került, ha meg jó irodalmat akartam olvasni, amiből tanulhatok, sosem számított, hogy a szerző vagy a mű témája meleg-e vagy sem. Pilinszkyt másokkal ellentétben sosem úgy olvastam, mint meleg költőt, holott kamaszkorom egyik meghatározó élménye volt. Saját magam felvállalásához éppenséggel egy könyv vezetett. Tizenhat éves lehettem, amikor egy barátnőmtől kölcsön kaptam a Narancskönyvek sorozatban megjelent *Közelebb* című Dennis Cooper-regényt. Kemény, megrázó olvasmány volt, bár irodalmilag nem hagyott mély nyomot, elég hatásadásnak tartottam, de abban segített, hogy utána ezzel a barátnőmmel beszélhessünk a melegségről, beavathassam az addig mindenki elől titkolt érzéseimbe, és le is menjünk közösen, kíváncsiságból az Angyal bárba. Sok más ponton szivárgott be az életembe a meleg kultúra, de kulturális vonatkozásait tekintve sosem tartottam fontosnak. Jarman filmjeit akkoriban például még nem értettem és nem szerettem. Évekkel később fordítottam Frank O'Hara verseit, talán ez volt az első olyan találkozás, hogy meleg irodalom (társ)alkotója is lettem, mint műfordító. Az akkori verseim még inkább sejtetésre épültek és nem kimondásra. Igazán a mai napig nem mozgok otthonosan a meleg irodalom térképén, bár azóta sok mindent olvastam és láttam.

Ha jól tudjuk, Londonban filmes iskolába jártál. Beszelnél erről egy kicsit? Volt-e már, vagy várhatunk-e tőled esetleg a jövőben bármi átruccanást a filmművészet területére? A Barátok az egyik ponton a vágyról is szóló Tarkovszkij-filmre, a Sztalkerre utal. Az olyan kultikus meleg rendezők, mint pl. Kenneth Anger vagy Derek Jarman munkái nem foglalkoztattak?

Londonban a National Film Schoolon szereztem diplomát négy évvel ezelőtt. Több filmen is dolgoztam, elsősorban művészi animációs kisfilmeknek írtam a forgatókönyvét.

Bár mindegyik Londonban készült, bejárták a világ fesztiváljait, így egyiket-másikat itthon is játszották a Mediawave-en és a KAFF-on. Gyerekkorom óta szeretem a filmeket, de naivan soha nem gondoltam, hogy az emberből lehet filmes, mindig azt hittem, annak születni kell. Már jócskán egyetemista koromban ismertem meg Gazdag Gyulát, aki akkor már régóta a UCLA filmrendező professzora volt, ő biztatott, rajta keresztül hirtelen elérhetővé vált ez a nagyon messzinek tűnő világ. Persze 2006-ban a hazatéréssel átmenetileg kiestem a filmes közegből, elsősorban irodalmi munkákat vállaltam, de céлом viszont az, több rendezővel játszunk is filmötletekkel, de igazán konkrét terv még nincs.

Stalker egyik jelentése angolul az, aki szerelemből, szenvedélyből vagy perverziónból titokban követ vagy megfigyel valakit, így a vers címe konkrétan arra a szituációra utal, amiben a vers gyökerezik. Persze örülök az áthallásnak, ez is fontos volt, hiszen Tarkovszkij minden idők egyik legnagyobb filmművésze, a zsenialitása utolérhetetlen és utánozhatatlan. Valószínűleg a verseimben konkrét utalásokat filmrendezőkre nehezen találnál, inkább egyféle vizuális gondolkodás jellemző rájuk. A forgatókönyveimet gyakran nevezik poétikusnak – nem véletlenül dolgoztam animációs filmrendezőkkal – míg a verseimnek gyakran a vizualitását hangsúlyozzák a kritikusok. Szerintem ez jó kombináció.

Meleg rendezők közül szeretem Fassbindert, Pasolinit, főleg a korai filmjeit, és mint ez a két példa is mutatja, ők sem feltétlenül meleg témájú filmeket rendeztek. Sőt. Pasolinire egy ideig példaképként tekintettem, mert egyszerre költő, író és zseniális filmrendező, és irigyeltem a tehetségét. A művészetét viszont mindig túlzottan átpolitizálta, ez távolabb áll tőlem, persze, más korban élt, az olasz fasizmus mély sebeit hagyott benne, és csak becsülni tudom, hogy nyíltan és őszintén vállalta a nézeteit, amiért valószínűleg az életével fizetett, bár, mint tudjuk, a mai napig vitatott, hogy ki és miért gyilkolta meg. És persze Pasolini mellett ott van Visconti is. Kevés ilyen kaliberű rendező van manapság. Terence Davies közelebb áll hozzám, mint Jarman, a legjobb filmje, a *Távoli hangok, csendéletek* még nagyon régen ment a Cirko-gejzir moziban, innen ismerhető csak Magyarországon. Azért hallunk róla keveset, mert ez az egy igazi nagy filmje volt, a többiben egyre gyengébben ismételte magát, manapság meg könnyebben fogyasztható és felejthető filmeket rendez. Rengeteg jó ázsiai meleg film van, hogy csak egy ismert kortárs klasszikust említsek, Wong Kar-Wai *Édes2kettes* c. filmjét csak ajánlani tudom. Ha kérnél tőlem egy listát a kedvenc filmjeimről, és köszönöm, hogy ilyen hülyeségen nem kell törnöm a fejemet, biztos nem kerülne be a legjobbak közé egy meleg témájú film sem, mert sok más szempont ennél fontosabb. Meleg rendező talán. A brit egyetemen különben Bergman forgatókönyveit és Kieszlowski *Tíz parancsolatát* olvastam folyton, úgy éreztem, tőlük tudom megtanulni azt az alapot, amire szükségem van a filmíráshoz.

Az a benyomásom – de ezt csak halkán mondom, mert semmilyen komoly „kutatást” nem végeztem – hogy mostanság, ahogy egyre könnyebb a nyugati világban melegként élni, a meleg szubkultúra egyre sekélyesebb művészetet hoz létre. Persze vannak kivételek, de egyre ritkábbak. Amíg egykor a melegség vállalása lázadást jelentett, manapság a melegek azt akarják bizonyítani a világnak, hogy ők is csak olyanok, mint mindenki más. Ez társadalmi szempontból érthető és fontos, de sajnos egyik mellékhatása, hogy a meleg szubkultúra manapság elsősorban konformizmusra épül, az alkotók a „mainstream” kultúrát akarják belülről formálni, így éppen a termékeny kívülállás szűnik meg.

Az első köteted utolsó ciklusa egy képzelt férfi, Hattyú Nándor szindbádos, don juanos szerelmi utazásáról olvasunk. Ám abban a ciklusban a nők meghódításáról írsz. Az első köteted idején még bizonytalan voltál a melegség felvállalásában?

A Hattyú Nándor-ciklus játék, szerintem a címe is már ebbe az irányba mutat: szerepjáték egyfelől, játék a szexuális identitásokkal másfelől. Nem akartam magamat rögtön beskatulyázni. Nem akartam rögtön úgy indulni, mint meleg költő. Sőt, kimondottan izgattott, hogy egyfelől utalok és célzok rá, miközben nem mondom ki sehol. Ez a játék az olvasóval a költészet eszközévé vált. Nádasdy Ádám, amikor elolvasta a kéziratot, egyértelműen meleg verseskötetnek definiálta az *Átadom a póráz*t, mert minden utalást értett és összerakott, de sok más olvasónak, akit a melegség nem érint a mindennapokban, fel sem tűnt ez a felszín alatti sodrás. A kötet előtti verseim még nagyon játékosak voltak. Az egyik első megjelent versemet tizenhét évesen a (nem létező) feleségemnek ajánlottam. Utólag belegondolva a játékoság valószínűleg a belső bizonytalanság elmaszkírozására szolgált, a csiki-csuki mögött nem csak költői céltudatosság húzódtott, hanem elsősorban egy alakuló identitás kereste a szavakat és eszközöket, amivel leírhatja magát. Kerestem a határt az intimitás és a nyilvánosság között. Az állandó kihívás hajtott és visszahúzott: meddig mehetek el? Mindig egy lépéssel tovább! És minél közelebb kerültem a kimondáshoz, majd később minél többet mondtam ki, annál komolyabb lett számomra a költészet, annál nagyobb lett a tét. A bizonytalanságot és szorongást már nem leplezni akartam, hanem megírni.

Miután a verseid coming-outja által az amúgy egy kézen megszámolható, melegségüket nyíltan vállalt magyar költők egyike lettél, hogy viszonyulsz ennek a szerepnek a közéleti részéhez? Hogyan viszonyul Gerevich András a köteteinek némiképp reprezentatívá lett „meleg költő”-jéhez?

Nem tagadhatom: magamra írtam ezt a szerepet a *Férfiakban* és a *Barátokban*, amint elkezdtem nyíltan meleg verseket publikálni, tudtam, hogy ez a tematika központi szerepet fog kapni a kritikai fogadtatásban, éppen azért, mert az elsők között írok izzadt, szőrös, csókolózó férfiakról. Ha meg akartam volna úszni, írhattam volna verseket Annákhöz meg Flórákhoz, de egyértelmű választás volt, hogy ilyen szákcútaban nem szeretném leélni az életemet. Néha zavar, ha megkeresnek, hogy a kötetemről készítenének interjút, majd végig a melegségemről kell beszélnem, máskor meg úgy érzem, hogy van valami, amit képviselhetek, hogy nem kell zászlókat lobogtatnom, elég magamnak lennem, és ennek társadalmi perspektívája is van. Költőnek lenni gyakran értelmetlennek tűnik, üresjáratnak, ez a fajta nyilvánosság viszont új tartalommal tölti meg ezt a fényét vesztett mesterséget. Miközben pontosan tudom, hogy nem képviselem a meleg közösséget, mert a költészet az egyénről szól, a költőről és az olvasóról, mégis rengeteg olvasó találhat magára egy-egy versben vagy kötetben. Jó érzéssel tölt el, amikor különböző ismeretlen olvasóktól kapok levelet, hogy mennyire együtt tudtak érezni a verseimmel. Nem ez a céloom, de jólesik. Különböben, legyünk őszinték, a *Barátokról* megjelent kritikákban a melegség nem kap központi szerepet, a verseket más szempontokból is elemzik, igazán nem panaszkodhatom, teljesen korrektek a kritikusok, inkább beszélgetésekben lesz ez domináns téma. Annyi fiatal költő van, akik rengeteget izzadnak, hogy ne legyenek egyformák, hogy megtalálják, miben különböznek egymástól, én meg ettől vagyok más, és ez, úgy tűnik, sokaknak érdekes.

Platón Lakomája szerint az ideális szerelem az idős, bölcs férfi és a fiatal férfi közötti szerelmi, szellemi kapcsolat. Szerinted ez számárság?

Valahol még kamaszkoromban azt olvastam, hogy egy meleg férfinak harmincéves koráig tart az élete. Ez nagyon megmaradt bennem, mert sok benne az igazság: az idős, bölcs meleg urak általában magányosak. Ugyanolyan ritka, hogy egy húszéves férfi egy hatvanéves férfihez vonzódjon, amilyen szokatlan, hogy egy húszéves férfi egy hatvanéves nőbe szeressen bele. Ha vén faszi leszek, az ideális világot én is majd biztos olyanannak képzelem el, ahol a fiatal srácok a vénekhez vonzódnak. A *Lakomát* nagyon régen olvastam.

Az első két kötetedben elég sok helyen szerepel a görög mitológiára, a görög hősökre való kavafiszos utalás. A Barátokban ez visszaszorult. Meguntad az ógörögöket?

A görög mitológia az egész európai költészetet átszövi. Őszintén megvallva, elég későn, csak néhány éve ismertem meg behatóbban Kavafisz költészetét, korábban csak az antológiákban megtalálható és a gimnáziumi szöveggyűjteményben is szereplő néhány versét olvastam. A görög mitológiai szereplők mozgatója rendkívül nagy szabadsággal ruházta fel az embert, azáltal, hogy egy létező és nagyon gazdag, mégis formálható világot ad a költőnek, és így egyben biztos fogódzót is jelent. A saját legitimitását teremti meg azzal a költő, hogy az európai kultúra alapjaihoz tér vissza, irodalmi és kulturális hitelt kölcsönöz, így írja bele (ebben az esetben) a melegségét a kultúrtörténetbe, így próbál beljebb kerülni a perifériáról, rosszabb esetben a kitaszítottaságból. A *Férfiak* c. kötetem első, görög ciklusában mindegyik vers a szexuális másságot járja körül, a *Barátokban* a sokkal közvetlenebb és nyiltabb hang szerintem pont attól működik, hogy nem használja ezeket az eszközöket.

Sokszor olvasni a Barátokban az apához való viszonyról. Freud szerint az anyaképnek meghatározó szerepe van a férfi nő-választásaiban. Az apa számodra mennyire meghatározó minta a férfi-választásaidban?

Az anya-gyerek viszony gyakrabban jön elő ebben a kötetben. Volt már, hogy úgy éreztem, a barátom olyan, mintha az anyám lenne férfitben. Érdekes érzés. Még soha nem éreztem viszont, hogy a társam bármiben is hasonlítana az apámhoz. Érdekesen lépnek át a kérdéseid a költészet és magánélet közötti elmosódott, folyton változó határon.

Az első kötetedben az erotika, a meleg szerelem gyakran panteisztikus maszkban jelent meg. A Férfiakban, de leginkább a Barátokban a természeti világ már alig van jelen, felváltotta az urbánus környezet. Nincs visszatérés a természetbe?

Városi gyerek vagyok, talán ahogy egyre jobban felvállalom magamat, úgy találok meg a helyemet az otthoni környezetben, a városban. Talán a görög mitológiához hasonlóan a természeti világ menekülés a jelen valóságból. A természet kivezeti a városi embert a saját életéből és idejéből, szinte egy másik világ, amihez még közelebb áll az ősi, elérhetetlen boldogság, amit a verseimben is keresek. Talán a panteizmus helyettesítette azt a nyersebb őszinteséget, ami az újabb kötetemben fontos szerepet kapott, és nekem, mint szerzőnek, hasonló energiákat ad. Nem tudok annál kegyetlenebb száműzetést elképzelni, mint amikor nincs visszatérés a természetbe.

A Barátokban a test ambivalens színház: a vágy és annak halála játszik szerepet benne. Szorongsz a test megszűnésétől? A halál a Darth Vader számodra?

A test rengeteg öröm és fájdalom forrása. A halálfélelem nagy civilizációs hajtóerő. Csak egy fogaskerek vagyok a hatalmas gépezetben. Gyerekkoromban Darth Vader olyan jól megtestesített egy érzést, amit ma már nehezen tudok leírni, szorongás, halálfélelem, fájdalom, hosszan sorolhatnám a szavakat, de talán a versekben van a lényeg, a szavak között.

Verseid kíméletlenül őszinte hangot ütnek meg, tabu nélküli vallomások a testben létezésről. Ez elűt a rejtőzködő, visszafogott újholdas magyar líra gyakorlatától, amely mintha az első kötetedre lenne jellemző. Verseidet a 18 éven aluliak csak szülői felügyelettel olvashatják?

Minden versem egy maszturbáció. A kötetet 18 éven felüliek csak magányosan és meztelenül olvashatják.

A Barátok kötet nemcsak szókimondó, hanem melankolikus, érzelmileg finom kötet is. Egyszerre retrospektív (visszatekintés a gyerekkori múltba, a családtörténet kutatása) és introspektív (a lírai alany önmegfigyelései stb.) lírai reflexió zajlik benne. Mi készítetted a családi múlt feldolgozására?

A költészet nem díszítés, nem kozmetika, hanem a lényegre kell érintenie, meg kell kérdőjelezni a létezés alapjaiban. Az ember legfontosabb kapcsolata az önmagához való viszonya, a társához és a családjához való kötődése. Ezeket a kérdéseket nem szabad szerintem megkerülni. Rengeteg nagy vers forrása gyerekkori élmény vagy trauma, a családi múlt fontos szerepet kap például József Attila vagy Seamus Heaney költészetében is.

A Barátok köntörfalazás nélkül szól a melegek egyik alapproblémájáról: az utódlás lehetetlenségéről. Feldolgozható ez a kérdés számodra?

A Matrac és a Francia mozis c. versekben éppen olyan lehetőségek tárulnak fel, amelyekben a meleg élet és a gyereknevelés nem válnak szét, mégha a hagyományos és idealizált család nem is valósulhat meg, talán kapcsolatok vagy családok párhuzamosan léteznek egymás mellett. Kísérletek és kihívások, lehetséges kudarcok és sikerek vannak, nem teljes és egyértelmű lehetetlenség. Úgy érzem, a kötet maga a kísérlet rá, hogy feldolgozam ezt a kérdést.

A Barátok rendkívül színes, érzelmileg gazdag könyv. Egyik nívuma a korábbi munkáidhoz képest a nyíltabb, játékos ironia használata: Állatok, Párhuzam, Egészség, Holland Park. Lesz ennek folytatása, vagy ez csupán kísérletezés volt számodra?

Ezek a versek nem tartoznak szerintem az erősebbek közé, ennél jobb versekben is vannak ironikus gesztusok, mégha nem is ennyire nyíltak. Nem tudom, ez mennyire nívum, úgy éreztem, hogy a korábbi verseimben több játékoság van, mégha nem is feltétlenül ironia. Majd meglátjuk, hogy alakul, de szeretek kísérletezni, másfelől meg az ironikus hang nem áll tőlem távol.

A Férfiaktól kezdődően aktuálpolitikai témákkal is foglalkozol. A Barátokban: Verjen a sors keze (2007). A politika esztétizációjának gazdag hagyománya van a magyar irodalomban. A vers szerint a test is politikai kérdéssé válik. Van-e rock'n roll a politikán túl?

A rock'n'roll eredetileg egy eufemizmus volt a szeretkezésre, elsősorban a fekete angolban használták, így már maga a szó is testiségre és annak politikájára utal. Próbálok az aktuálpolitikai témákat kerülni, az említett vers azért szokatlan kivétel, mert túlzottan konkrétan ír le eseményeket. Különbösen abban a pillanatban, amikor kimondom, hogy meleg vagyok, politikai tettet követek el, sajnos ezt nem lehet ma Magyarországon megkerülni. Ha azt mondom, hogy szeretem a barátom formás seggét simogatni, máris a test kerül ebbe a politikai kontextusba. Nem szeretem a politikai költészetet, példaképpen hadd hozzam fel, hogy miközben József Attila az egyik legnagyobb költő, a nagyon nyílt politikai verseit mégsem tartom erősnek. A Dunánál rendkívüli vers, de a kommunista verseinek nagy része hidegen hagy. Nehéz kérdés, mert Seamus Heaney verseiben is sok aktuálpolitikai utalás van. Talán addig működik, amíg inkább társadalmi kérdéseket feszeget a vers és nem csap át politikai agitációba. Nehéz, mert a kettő között néha nagyon vékony a határ. Az igazságot nem szabad leírni, csak éreztetni, nem jó, ha a költő ítéletet akar mondani, elég, ha a véleményét írja meg.

Korábban a József Attila Kör (JAK) elnöke voltál, most a Szépirók Társaságának al-elnöke vagy. Mit jelent számodra az effajta reprezentatív közéletiség a kortárs irodalmi életben belül?

Sok oka van, hogy ezeket a tisztségeket elvállaltam. Egyfelől mindig úgy éreztem, és úgy látom a mai napig, hogy Magyarországon a kultúrában, és főképp az irodalomban, nincs a nyugati országokhoz hasonlóan kiépülve az ügynökök és menedzserek hálózata, és a civil intézményrendszer sem olyan erős, így mindenkinek kisebb-nagyobb szerepet kell vállalnia az irodalmi élet szervezésében, hogy az rendesen működjön. Másfelől mindig nagyon szerettem a JAK-ot, tizenkilenc évesen léptem be, sokat jártam a JAK-táborokba, és a JAK-nak köszönhetem, hogy még nagyon fiatalon megjelenhettem az első kötetem, majd a Műfordító tábort szerveztem és a műfordító füzetek egyik kötetébe is fordítottam. Másfelől az írás magányos munka, szeretek más emberekkel is együtt dolgozni, talán ezért is voltam tíz évig egyetemista, és ezért is szeretek filmkészítésben is részt venni.

Számos kötetet fordítottál magyarra angolról, verset, prózát egyaránt. Elmondanád, ezek közül melyek azok a szerzők, akikkel esetleg hatásként is számolnunk kell nálad?

Minden, amit fordít egy szerző, hat rá. Néhány mű erősebben, más kevésbé, sőt, van olyan, amiből azt tanulom el, mit hogyan nem szabad vagy lehet csinálni. Egy vers mitől működik vagy mitől nem. A fordítás mélyebbre visz, mint a sima olvasás, a fordító jobban átlátja a „gépezetet”, ami a versben működik, ahogy egy mérnök is pontosan tudja, mitől repül a repülő, míg én csak a magasságot és sebességet élvezem.

Volt már olyan műfordítási feladat, amit kényszerként éltél meg?

Mindenben próbálok megtalálni az örömet. Volt már olyan felkérés, hogy nagyon nem tetszettek a versek, amiket le kellett fordítanom, így, bár tisztességesen megcsináltam, de fordítói álneven jelentek meg. Ritka, hogy valamit elfogadok, ami nem tetszik, és

szerencsére általában a szerkesztők is szabad kezet és választási lehetőséget adnak. Persze tudom, hogy néhány közepes művet is fordítottam, de azokból is megpróbáltam a legtöbbet kihozni.

A harmadik kötetet egyfajta határvonalnak szokás tekinteni a költők esetében. Merre tovább, van-e bármilyen előzetes koncepció a negyediket illetően?

Lassan egy éve nem írtam verset, de most jelent meg a Kalligramnál Seamus Heaney: *Hűlt hely* c. kötete, amelynek jelentős részét (hónapokon át) fordítottam. Írtam egy gyerekdarabot a Stúdió K Színháznak, amit májusban fognak bemutatni, és több dráma- és filmterven is dolgozom. Jó nem csak versben gondolkodni. Különböző ritkán vezet tudatos koncepció, a versek írják magukat, és egy idő után összeállnak kötétté. Azt tudom megírni, ami éppen izgat, nem tudok tervek alapján alkotni. Bár sokan nem hisznek abban, hogy létezne ihlet, nekem mégis szükségem van rá. Lehet, hogy ez álnaivságnak hangzik, de ösztönös költő vagyok.

